

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 409 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohnbazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayerova Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	

“TEMIR YO‘L TRANSPORTIDA MHXSNI JORIY ETISHNING AHAMIYATI VA MILLIY STANDARTLAR BILAN TAQQOSLAMA TAHLILI”

Babaxalov Norbo‘ta Eshnazarovich

iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

“O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ da moliya va iqtisodiy masalalari bo‘yicha maslahatchisi

Email: babaxalov65@bk.ru

Annotatsiya: Bozor iqtisodiyoti sharoitida faoliyat yuritayotgan har bir korxona zamon talablariga moslashib boradi. Bunda rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalangan holda rivojlanish mexanizmlari ishlab chiqiladi. Ushbu maqolada respublikamizda moliyaviy hisobning xalqaro standartlariga (MHXS) o‘tish jarayonlari hamda bu jarayonda amalga oshirilgan ishlar haqida ma‘lumotlar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Temir yo‘l, transformasiya, bozor iqtisodiyoti, xarajatlar, moliyaviy hisobot, asosiy vositalar, amortizasiya.

Abstract: Every enterprise operating in the conditions of the market economy adapts to the requirements of the times. Development mechanisms will be developed using the experience of developed countries. This article provides information on the processes of transition to international financial accounting standards (IFRS) in our republic and the work carried out in this process.

Key words: Railway, transformation, market economy, costs, financial reporting, fixed assets, depreciation.

Аннотация: Каждое предприятие, работающее в условиях рыночной экономики, адаптируется к требованиям времени. Механизмы развития будут разрабатываться с использованием опыта развитых стран. В данной статье представлена информация о процессах перехода на международные стандарты финансовой отчетности (МСФО) в нашей республике и проводимой в этом процессе работе.

Ключевые слова: Железная дорога, трансформация, рыночная экономика, затраты, финансовая отчетность, основные средства, амортизация.

KIRISH

Hozirgi kunga kelib, temir yo‘l transporti har tomonlama rivojlanib bormoqda. Bunda nafaqat texnologik jixatdan rivojlanish, balki iqtisodiy-moliyaviy va boshqaruv strukturasidagi modernizasiyalashuv ham bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Ma‘lumki, temir yo‘l transportiga doimiy ravishda turli shakl va hajmdagi investisiyalar yo‘naltiriladi. Investision faoliyat murakkab jarayon sanalib, har tomonlama manfaatli va qonunchilik talablari doirasida amalga oshirilishi hamda texnik-iqtisodiy asoslar bo‘yicha o‘zlashtirilishi lozim. Xorijiy investorlarni jalb etishda zamonaviy standartlar asosida ishlab chiqilgan moliyaviy hisobotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, umumiy qarashlarga ega bo‘lgan hisobotlarni o‘rganish va tahlil etish, eng avvalo, vaqtdan samarali foydalanish hamda hujjatlar integrasiyasini soddalashtirish kabi natijalarni yuzaga chiqaradi. Ana shu jihatlari MHXSga asoslangan milliy standartlarga bo‘lgan ehtiyojning oshib borishiga bevosita sabab bo‘lmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ma‘lumki, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 10.10.2023 yilda tasdiqlangan 329-sonli « O‘zbekiston Respublikasi temir yo‘l transporti sohasini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi qaroriga muvofiq sohada keng islohotlar olib borilmoqda. Transformasiya jarayonini tashkil etish, ishlab turgan tizimni tubdan yangilash o‘z-o‘zidan bo‘lib qoladigan jarayon hisoblanmaydi. Temir yo‘l transporti sohasini isloh qilish, sog‘lom raqobat muhitini yaratish, sohaga xususiy sektorni keng jalb qilish, biznes jarayonlarini

raqamlashtirish, boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy etish hamda respublikaning tranzit salohiyatidan samarali foydalanish maqsadida temir yo'l transporti sohasini bosqichma-bosqich isloh qilishning ustuvor vazifalari belgilab berildi [1].

Ana shunday vazifalardan biri, tashish xizmatlari bozorida raqobatni shakllantirish va jozibador investisiya muhitini yaratish orqali tashish jarayonlariga xususiy investisiyalarni jalb qilish hisoblanadi.

Bu jarayonda, temir yo'l sohasini transformasiya qilish va raqamlashtirish ishlarini jadallashtirish, xizmatlar ko'rsatish jarayonining uzluksizligi, sifatligi, barqarorligi va ishonchligini ta'minlash zaruriyati yuzaga keladi.

Raqobatbardosh jamiyatni barpo etishda korxonalarining moliyaviy holatini mustahkamlash, yo'lovchi va yuk tashishda tannarx va xarajatlarni kamaytirish, operasion samaradorlikni ta'minlash borasida hisobdorlik va rag'batlantiruvchi muhitni yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, temir yo'l xizmatlarini ko'rsatishda iqtisodiy va moliyaviy salohiyati yuqori bo'lgan yo'nalish va sohalarga mustaqil rivojlanish, shu jumladan mahalliy va xalqaro moliya bozorlariga chiqish hamda davlat ko'magisiz kredit resurslarini jalb qilish uchun imkoniyat yaratish hamda temir yo'l sohasidagi davlat ulushi mavjud kompaniyalarda korporativ boshqaruv tizimini tubdan yaxshilash, sohaga malakali xorijiy menejerlar va mutaxassislarni jalb qilish kabi vazifalar yuklatildi.

Ushbu vazifalarni bajarishda tizimning modernizasiyalashuvi, axborotlarning ishonchli va tez etkazib berilishi, jarayonlarning halqaro standartlar asosida amalga oshirilishi katta ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2020 yil 24 fevraldagi PQ 4611-son "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"gi qarori qabul qilingan [2]. Korxonalarda moliyaviy hisobotning halqaro standartlari asosida hisobot yuritish orqali investisiyalarni jalb qilish samaradorligini oshirishga, zamonaviy va kompleks hisob siyosatini yuritish, aniqlik va shaffoflikni ta'minlashda o'z o'rniga ega. Bu esa transformasiya jarayoni amalga oshirilayotgan temir yo'l transporti uchun eng dolzarb masalalardan biri sifatida qarala boshlandi.

Bu qarorda bir qancha bajarilishi belgilab o'tilgan vazifalar keltirib o'tilgan. Ushbu qarorga muvofiq aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etish va moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlashlari lozim. Bu jarayonda korxonalarni malakali mutahassislar bilan ta'minlash zaruriyati yuzaga keladi.

MHXS sohasida mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha jahonning muvaffaqiyatli tajribalarini ommalashtirish, shu jumladan buxgalteriya hisobi va audit sohasida qayta tayyorlash va malaka oshirish bo'yicha nodavlat ta'lim tashkilotlarini hamda sohaga oid oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini bosqichma-bosqich xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazish bo'yicha ishlar tashkil etilishi ko'zda tutilgan.

Bunda rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribasi asosida o'quv jarayonining sifatini, imtihonlarni o'tkazish va natijalarini baholashning shaffofligini ta'minlovchi MHXS bo'yicha sertifikat-lashning samarali tizimini joriy etish vazifasi hamon dolzarbligini saqlamoqda.

Hozirgi kunga kelib, buxgalteriya hisobining milliy standartlarini MHXSga muvofiq uyg'unlashtirish, bakalavriat ta'limi yo'nalishlari va magistratura mutaxassisligidagi «Buxgalteriya hisobi» va «Audit» fanlari bo'yicha MHXSni chuqur o'rganishni nazarda tutuvchi yangilangan o'quv dasturlarini ta'lim jarayoniga joriy etish va xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazish va boshqa bir qator vazifalar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

MHXSda ish jarayonlarini tashkil etish korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hususan, MHXS - hamma uchun global standart, ikkinchidan, bozorlarga ishonchni oshirish, uchinchidan, investor ishonchi uchun muhim, to'rtinchidan, keng doirada taqqoslash imkoniyati bor.

Bundan tashqari, MHXS standartlari umumiy moliyaviy tilda gaplashish orqali ishonchni mustahkamlaydi hamda global biznesni soddalashtirishga teng sharoit yaratadi.

MHXSga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlari kengaytiriladi, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarni xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimi takomillashtiriladi.

Mazkur qaror ijrosini ta'minlash maqsadida Iqtisodiyot va moliya vazirligi MHXSni joriy etish bo'yicha vakolatli organ sifatida MHXSni amaliyotga qo'llash jarayonini muvofiqlashtirish maqsadida MHXS Fondi bilan MHXS hujjatlarini davlat tiliga tarjima qilish huquqini olish uchun bitim imzoladi.

Bu ishlar samarasi o'laroq, 62 ta MHXS hujjati davlat tiliga tarjima qilinib, bugungi kunda korxona va tashkilotlarda O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash uchun tan olingan moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va unga tushuntirishlar matni (2022-yil 9-dekabr, ro'yxat raqami: 3400) asosida buxgalteriya hisobi tashkil etilib, moliyaviy hisobotlarini tayyorlab kelinmoqda.

2024 yil davomida 20 dona buxgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS) yangi tahrirda ishlab chiqildi. Shulardan, 4 dona milliy standartlar MHXS ga uyg'unlashtirildi.

1-jadval. 2024 yil davomida Moliyaviy hisobning halqaro standartlariga (MHXS) uyg'unlashtirilgan holda tahrirlangan buhgalteriya hisobining milliy standartlari (BHMS) [3]

Yangi tahrirda ishlab chiqilgan BHMS	MHXS ga uyg'unlashtirilgan standartlar
1-sonli BHMS "Moliyaviy hisobotni taqdim etish va hisob siyosati" (2024 yil 6-avgust, r/r. 3544);	1-son "Moliyaviy hisobotni taqdim etish" (IAS 1)
5-sonli BHMS "Asosiy vositalar", (2024 yil 9-avgust, r/r. 3546);	16-son "Asosiy vositalar" (IAS 16)
22-sonli BHMS "Chet el valyutasida ifodalangan aktivlar va majburiyatlarning hisobi" (2024 yil 19 dekabr, r/r. 3587);	21-son "Valyuta kurslaridagi o'zgarishlarning ta'sirlari" (IAS 21)
9-son BHMS "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot" (27.12.2024 yil, r/r. 3592)	7-son "Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot" (IAS 7)

Ko'rinib turibdiki, MHXS ga o'tish O'zbekiston Respublikasi hukumati oldida turgan muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Bugungi kunga kelib, deyarli barcha halqaro standartlarning o'zbek tiliga tarjima qilinib, bosqichma-bosqich ravishda korxonalar faoliyatida aks ettirilayotgani ham bajarilayotgan ishlar ko'lamini qay darajada keng ekanini ko'rsatib beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida tahlil va sintez, tanqidiy yondashuv, monografik kuzatuv, iqtisodiy tahlil, statistika va buxgalteriya hisobi usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil jarayonida milliy va halqaro standartlar o'rtasidagi farqlar taqqoslandi. Bunda asosiy urg'u temir yo'l transportida MHSS ni joriy etishda yuzaga kelayotgan bir qator muammolarga qaratildi. Hususan, IAS 16 [4] va BHMS 5 [5] standartlari bir qarashda o'xshash bo'lib ko'rinsa-da, ular o'rtasida muhim farqlar mavjud. Ya'ni bu standartlarda o'rganishning asosiy ob'ekti sifatida asosiy vositalar va ularni hisobotda tan olinishi, ishlatilishi hamda qadrsizlanishi kabi jarayonlar qaraladi. Standartlar o'rtasidagi farqlar, asosan, xalqaro va milliy muhitdagi talab va ehtiyojlardan kelib chiqadi. Quyidagi tahlil ularning mohiyati, amaliyotdagi ta'siri hamda O'zbekistondagi joriy holat asosida ishlab chiqilgan.

Amal qilish doirasi va qo'llash sohasi

IAS 16 xalqaro darajada tan olingan bo'lib, transmilliy korporasiyalar, xalqaro moliya tashkilotlari va investorlar uchun ishonchli va shaffof hisobot berish imkoniyatini yaratadi. BHMS 5 esa, O'zbekiston ichki bozori va milliy qonunchilikka moslashtirilgan bo'lib, ko'proq soddalashtirilgan va mahalliy amaliyotlarga yaqinlashtirilgan yondashuvni aks ettiradi.

Qiymat baholash va qayta baholash

IAS 16 da korxonalar boshlang'ich baholashdan so'ng aktivlarni yoki tanlangan «asosiy qiymat» yoki «qayta baholash» modeliga asosan baholash imkoniga ega. Qayta baholash modeli orqali aktivning bozor qiymati muntazam ravishda yangilanib, to'liq ko'rsatilishi ta'minlanadi. BHMS 5 da esa qayta baholash tushunchasi cheklangan shaklda kiritilgan va aniq uslublardan ko'ra umumiy qoidalar ustun turadi.

Amortizasiya va komponentli yondashuv

IAS 16 da aktiv tarkibidagi har bir katta va ahamiyatli qism alohida hisobga olinib, uning foydalilik muddati va amortizasiyasi hisoblanadi. BHMS 5 da esa, bu komponentli yondashuv to'liq shaklda aks ettirilmagan, natijada ayrim hollarda noto'liq amortizasiyalash mumkin. Masalan: temir yo'l transportida yuqori narxdagi lokomotivlar xizmat ko'rsatadi. Ushbu transport vositalari uchun ehtiyot qismlar narxlari xam o'z navbatida yuqori bo'ladi. Ammo eskirish muddatlari turlicha bo'lishi mumkin. Bu esa ushbu xolatda tushunmovchiliklar yuzaga keltirib chiqarishi mumkin. Ana shu kabi xolatlar MHXS da chuqurroq yoritib berilgan.

Amortizasiya boshlanishi: IAS 16ga ko'ra amortizasiya aktiv foydalanishga topshirilgan paytdan boshlanadi, BHMS 5da esa bu balansga qabul qilingan paytdan boshlanadi.

Impairment (qiymatni pasaytirish yoki qadrsizlanishi)

IAS 36 [6] standarti bilan bog'liq holda IAS 16 da aktivning qiymati pasayganda uning amaldagi qiymatini aniqlab, qayta tiklash yoki tan olish mexanizmlari mavjud. BHMS 5 da esa bu masala alohida normativ bilan tartibga solinmagan, natijada turli korxonalarda amaliyotda turlicha yondashuvlar kuzatilishi mumkin.

Xisobot berish va ochiqlik darajasi

IAS 16 da aktivlar bo'yicha keng qamrovli ochiqlik talab etiladi: aktivlar sinflari bo'yicha ma'lumotlar, amortizasiyaning usullari, foydalilik muddati va boshqa aniq detallar to'liq ochib berilishi lozim. BHMS 5 da esa bu talablar kamroq detallashtirilgan, ya'ni soddalashtirilgan hisobot shakliga asoslangan.

IAS 16 va BHMS 5 o'rtasidagi tahlildan ma'lum bo'ladi, xalqaro standartlar to'liqroq va ilg'or metodologiyaga ega bo'lib, keng qamrovli hisobot va foydali ma'lumot taqdim etishga qaratilgan. BHMS 5 esa mahalliy amaliyotga yaqin, soddalashtirilgan formatda ishlab chiqilgan.

Tahlillarimiz shuni ko'rsatdiki, Buxgalteriya hisobi sohasidagi qonunchilikni tizimlashtirish, MHXS asosida moliyaviy hisobotlarni taqdim etishi belgilangan tashkilotlarda MHXSni qo'llash chora-tadbirlarini belgilanishi natijasida quyidagi natijalarga erishiladi:

- buxgalteriya hisobi tizimidagi normativ-huquqiy hujjatlarni qayta ko'rib chiqish orqali, ularni bugungi kundagi amaldagi normalarga muvofiqligi ta'minlanadi hamda global miqyosida xalqaro talablarning o'zgarishlari qamrab olinadi.

- MHXSga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlar ishonchi va oqimining ortishiga, mahalliy kompaniyalarning xalqaro bozorlarga chiqishiga, moliyaviy ma'lumotlarning taqqoslanuvchanligi imkoniyati ta'minlanadi;

- kichik va o'rta tadbirkorlik sub'ektlarning moliyaviy hisobotlari milliy standartlar asosida tuzilib, ularning hisob tizimining to'g'ri va haqqoniy aks ettirilishi, aktivlarini adolatli qiymatda baholanishi, natijada majburiyatlar, jumladan soliqlarni to'g'ri hisoblanishi va to'lanishi ta'minlanadi.

- buxgalteriya hisobi sohasida xalqaro darajadagi bilimga ega mutaxassislar tayyorlanadi, yoshlarning ushbu kasbga qiziqishi ortib, ish bilan bandlik ortadi.

- professional buxgalterlar ta'limning xalqaro standartlariga muvofiq darajali va modulli yondashuvga asoslangan kasbiy sertifikatlashtirishning yangi milliy tizimi joriy etiladi.

- investorlarning axborot ehtiyojlarini qondiradigan qarorlar qabul qilishda foydali bo'lgan, global miqyosda taqqoslanadigan barqarorlik bilan bog'liq ma'lumotlarni olishlari uchun investor va kompaniyalar o'rtasida muloqotni yaxshilashga mo'ljallangan barqarorlik standartlari joriy etiladi.

- respublika hududida buxgalterlar va auditorlar uchun Professional buxgalterlarning xalqaro odob-axloq kodeksi keng va to'liq joriy etiladi.

- MHXS asosida buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tayyorlash lozim bo'lgan tashkilotlar uchun amaldagi MHXSni joriy etish jarayonini muvofiqlashtirish va metodologik ta'minlash bilan bog'liq masalalari hal etiladi.

- tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan taqdim etilgan yillik moliyaviy hisobotni yig'ishni va saqlashni ta'minlaydigan ochiq elektron ma'lumotlar bazasi Yagona hisobotlar tizimi negizida shakllantiriladi hamda taqdim etiladigan moliyaviy hisobotlar sifatining tashqi monitoringini o'tkazish va ko'rib chiqish tartibi ishlab chiqiladi shuningdek, o'zaro axborot almashinuvi yo'lga qo'yiladi, bu esa moliyaviy hisobotlarning sifatini oshiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hulosa qilib aytganda, buxgalteriya hisobi sohasini tizimlashtirish, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) o'tishni rag'batlantirish va tadbirkorlik sub'ektlarining MHXSga o'tishi uchun qo'shimcha shart-sharoitlar yaratish, moliyaviy hisobotning tashqi sifat nazorati tizimlarini takomillashtirish, shuningdek, buxgalterlar va auditorlar kasbining huquqiy maqomi va nufuzini mustahkamlash, ularning kasbiy odob-axloq talablariga rioya qilishi, buxgalterlik va auditorlik xizmatlari sifatini xalqaro standartlar asosida ta'minlashi, buxgalteriya hisobi va audit sohasini raqamlashtirish orqali rivojlantirish bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu jarayonlarni imkon qadar tez va samarali tashkil etish, korxonalar faoliyatini rivojlantirish va axborotlar etkazilish jarayonlarini tubdan isloh etishning muhim yo'nalishlaridandir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 10 октябрдаги « Ўзбекистон Республикаси темир йўл транспорти соҳасини тубдан ислоҳ қилиш чора-тадбирлари тўғрисида» ги 329-сонли қарори
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24-февралдаги «Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги ПҚ-4611-сон Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳисоботи. Бухгалтерия ҳисоби ва Аудиторлик фаолияти соҳасида 2024 йилда эришилган натижалар.
4. IAS 16 «Асосий воситалар» - Бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандарти.
5. БХМС 5 «Асосий воситалар» - Бухгалтерия ҳисобининг миллий стандарти.
6. Международные стандарты финансовой отчетности: Издание на русском языке.-М: "АСКЕРИ-ACCA", 2016.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
